

2008/1

part

KUNSTNIEUWS VAN MENSEN MET EEN HANDICAP

Visie op **Gezondheidszorg, kunst en het welbevinden van mensen**

Schilderachtig en poëtisch, over dichten en beeldende kunst

Kunst is reizen met de geest

Inhoud

Visie Op Gezondheidszorg, kunst en het welbevinden van mensen	3
Poezie I Als ik de aarde zou scheppen	6
Poezie II Een gouden blad	6
Het Gedicht Vier, een nieuwe kans voor dichterlijk talent	7
Nieuwe directeur Special Arts	9
Poezie III de stilte van de school	9
Er gebeurt meer Kromtaal, dichters slaan bruggen	10
Verschenen Twintig jaar theater Maatwerk	12
Kunstenaars in de schijnwerper Schilderachtig en poëtisch, over dichten en beeldende kunst	15
Agenda	20
Afscheid van Willem de Nijs Bik, voorzitter van Very Special Arts Nederland	22
Nieuw in de Special Arts collectie Antoine Pasnagel	23
Poezie IV []	24
Poezie V Piekeren	24
Er gebeurt meer Kunst is reizen met de geest	25
Poezie VI slapen	28
Verschenen Stendhal Syndroom, kunst die gek maakt	29
Column Blinde ambitie	30
Poezie VII verliefd	31

Cover:
Antoine Pasnagel, Lentekind,
2006, acryl, 68 x 49 cm
Foto: Gerard van Rossum

Redactioneel

Kent u die reclame waarin u een zaadje ziet ontspruiten, dat daarna in enkele seconden uitgroeit van een lichtbehaard takje met pril groene blaadjes tot een stevige plant met een volwassen zomers groene kleur? Het einde van het filmpje is als een verrassende slotregel bij een gedicht. De mooie rode vrucht, die je aan de late zomer doet denken, verandert in een potje tomatensaus...

Zo ook is dit (p)art nummer gegroeid. Het thema van de eerste (p)art van 2008 is ontsproten uit een aankondiging voor de Nationale Gedichtendag, die elk jaar op 31 januari plaatsvindt. Het idee ontkiemde zich als een zaadje tot een volwaardig nummer met 'Poëzie' als thema. Het is iedere keer weer wonderlijk om mee te maken hoe een idee in een aantal weken uitgroeit tot een vastomlijnde inhoud. Dit dankzij inspirerende mensen die je op het spoor zetten van activiteiten in het land, verschenen boeken en bundels en correspondenten die dit voor de lezers tastbaar maken.

Op dit moment staat u aan het begin van een ontmoeting met dichters en kunstenaars die u door woorden en beelden meenemen in hun gedachtenwereld. U gaat zien hoe gedichten en schilderijen met elkaar verweven kunnen zijn. U mag meekijken bij een gedichtenworkshop en neemt plaats in een theaterzaal waar gedichten tegen een pakkend decor worden voorgedragen. En dan is er ook het plan voor 'Het Gedicht Vier' een vervolg op de eerdere succesvolle manifestaties.

Het verrassende slot van dit nummer is een Poëzie luister-CD met zeven gedichten van mensen met een beperking. Zeven gedichten gekozen uit zeven verschillende bundels door zeven verschillende medewerkers en geïnterviewden. Een cadeautje van (p)art aan u!

Tine Veldhuizen

Visie op Gezondheidszorg, kunst en het welbevinden van mensen

Kennismaking met Diana Monissen

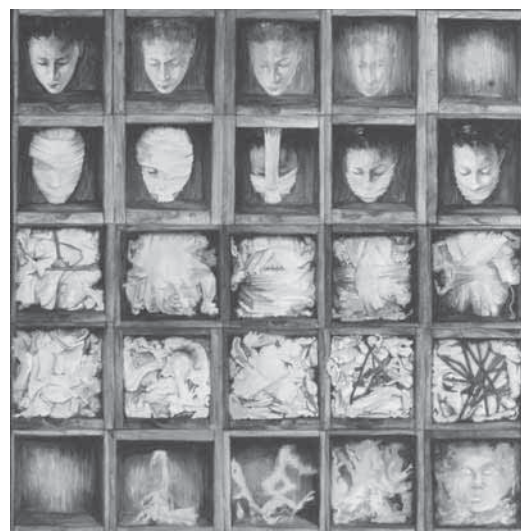
Drie landelijk werkende organisaties op het terrein van kunst en handicap zijn gefuseerd. Very Special Arts Nederland, K4 en Art as Well/Een Hele Kunst vormen nu de nieuwe organisatie Special Arts, die officieel van start is gegaan op 1 februari van dit jaar.

De voorbereiding van het samengaan van de drie organisaties heeft gedurende 2007 plaatsgevonden. Er is gewerkt aan een meerjarenplan en een jaarplan 2008 en in oktober 2007 zijn de plannen besproken in een bijeenkomst met mensen die betrokken zijn bij de wereld van kunst van kunstenaars met een beperking.

Nu aan het begin van 2008 zien we: een nieuwe organisatie, een nieuw bestuur, een nieuwe doelstelling en een nieuwe voorzitter: Diana Monissen. Tijd om met haar kennis te maken.

Drukke tijden, volle agenda's

Maar zo makkelijk is het niet een afspraak te maken. Net op de dag dat Diana voor het eerst een bestuursvergadering van Special Arts voorziet, hoort ze dat haar benoeming tot Directeur-generaal Curatieve Zorg bij het Ministerie van VWS een feit is. Op 1 april treedt ze in dienst en voor die tijd moet ze dus

haar huidige werkzaamheden als bestuurder bij zorgverzekeraar Agis afronden. Dat levert een volle agenda op. Velen willen haar nog spreken voor ze met haar nieuwe baan begint. Dagbladen willen interviews. Allerlei projecten en lopende activiteiten moeten worden overgedragen.

Op een vrijdagmiddag eind februari wordt er toch een moment gevonden. We hebben elkaar één keer eerder ontmoet, op die eerste bestuursvergadering in januari. En nu, bij de tweede ontmoeting is het wat mij betreft alsof we elkaar al jaren kennen, zo makkelijk en vanzelfsprekend loopt het contact.

Het Ravensbosch

We beginnen maar met de 'Tien vragen'. De eerste vraag: haar favoriete kunstenaar? Dat is Steven van den Broeke (1957), een kunstenaar die vele technieken beheerst en die in zijn beeldend werk veelal met olieverf en figuratief werkt. Zijn uitgangspunt is dat een

© Steven van den Broeke,

Luctor et emergo, aquarel,

70x70 cm. Dit werk komt uit de
collectie van kunstuitleen Beeldend

Gesproken, Amsterdam 2008.

Foto: via Beeldend Gesproken

Het bestuur van Special Arts

<i>Diana Monissen</i>	<i>voorzitter</i>
<i>Henny Jacobse</i>	<i>vice-voorzitter (voormalig vice-voorzitter Art as Well)</i>
<i>Jan Houtappels</i>	<i>secretaris (voormalig bestuurslid K4)</i>
<i>Nike Boor</i>	<i>penningmeester (voormalig penningmeester VSAN)</i>
<i>Henk van Es</i>	<i>bestuurslid (voormalig secretaris Art as Well)</i>
<i>Loes van Amsterdam</i>	<i>bestuurslid (voormalig secretaris VSAN)</i>

De tien vragen aan Diana Monissen

Wie is uw favoriete kunstenaar?

Steven van den Broeke.

Wat is uw favoriete kunstwerk?

Een olieverfschilderij van Charles Eijck 'Het Ravensbosch'.

Koopt u zelf kunst?

Ja, te veel.

Wat is het laatste kunstwerk dat u heeft gekocht?

Een vroege Anton Heijboer.

Moet kunst bij het behang passen?

Wat een erge vraag. Ik heb geen behang, ik wil geen behang. En als er iets moet passen dan is het het behang bij de kunst.

Wat vindt u van de bedragen die voor kunst betaald worden?

Moeilijk te zeggen. Ik was laatst op een kunstfair in Maastricht waar werken voor grote

bedragen worden verhandeld. Dat is alleen weggelegd voor rijke mensen en musea.

Overigens: kunst gemaakt door mensen met een beperking, dat werk hoeft niet voor een koopje, dat mag ook zijn prijs hebben.

Van welk meubeldesign houdt u?

Modern design in een modern interieur, in combinatie met antieke accenten.

Wat is uw favoriete bouwwerk?

Centre Pompidou in Parijs en de Sagrada Familia in Barcelona.

Wat was uw meest indrukwekkend gebeurtenis?

In de jaren 90 stonden een keer de rivieren zo hoog dat de dijken dreigden door te breken. We woonden in Millingen aan de Rijn en moesten met alle kinderen op stel en sprong evacueren. We kregen onderdak op een boerderij, waar te

Foto: Rob Monissen

midden van al de verwarring van de evacuatie, gewoon een kalfje werd geboren, wat alles bij elkaar voor de kinderen heel bijzonder was.

Wat is voor u geluk?

Voor mij is geluk dat het goed gaat met de kinderen.

kunstwerk moet bijdragen aan het welbevinden van mensen.

De tweede vraag betreft haar favoriete kunstwerk. Het is een olieverfschilderij van Charles Eijck, 'Het Ravensbosch'.

Dit brengt het gesprek op haar jeugd. Diana is in 1955 geboren in Heerlen.

"We woonden aan het bos aan de ene kant en aan de andere kant woonde Charles Eijck. Daar had hij zijn atelier, aan het Ravensbosch. Als klein meisje mocht ik stilletjes in het atelier zitten als hij aan het werk was."

"Is daar je liefde voor kunst eigenlijk al begonnen?"

"Dat zou je wel kunnen zeggen. Als kind zat ik te kijken hoe hij aan het werk was. In die tijd werkte hij aan etsen, gouaches en schilderijen, maar hij was ook glazenier en beeldhouwer. Later ben ik veel meer gaan weten en begrijpen

van het tegendraadse en innovatieve van Charles Eijck, maar als ik kind kon ik dat natuurlijk niet allemaal vatten."

Die eerste ervaring met kunst was het begin. De liefde voor kunst loopt als een rode draad door haar verdere leven.

Nijmegen

Diana ging studeren in Nijmegen, pedagogiek en bestuurskunde en deed ook nog een propedeuse geneeskunde. In haar studententijd had ze een baan in een gezinsvervangend tehuis voor mensen met een lichamelijke handicap. Daar heeft ze ervaren wat het is om in de dagelijkse praktijk zorg te bieden aan mensen ("gewoon ADL hoor"). Ze heeft intensief persoonlijk contact gehad met enkele mensen met een ernstige handicap en alles bij elkaar heeft het haar geïnspireerd een loopbaan in de zorg te kiezen.

Ze is een tijd lang ziek geweest en ook dat heeft haar motivatie voor de gezondheidszorg bepaald en haar belangstelling voor kunst gevoed. "Ik lag tijden in het ziekenhuis en wat kun je doen? Veel lezen, dat deed ik, en vooral boeken over kunst."

Een loopbaan in de zorg

In 1990 werd Diana bestuurder van De Lichtenvoorde, een organisatie in Gelderland die ondersteuning en begeleiding biedt aan mensen met een verstandelijke beperking.

Van 1996 tot 1998 werkte ze bij zorgverzekeraar Amicon in Enschede en van 1998 tot 2005 was zij bestuursvoorzitter van Mentrum, een organisatie voor psychiatrische zorg in Amsterdam.

Vanaf 2005 is zij werkzaam bij zorgverzekeraar Agis in Amersfoort, eerst als Directeur Zorg en daarna als lid van de Raad van Bestuur.

En nu, in 2008, wordt ze Directeur-generaal Curatieve Zorg bij het Ministerie van VWS in Den Haag.

Charles Eijck, Het Ravensbosch,
1967, olieverf, 60 x 70 cm
Foto: via Diana Monissen

Ze vindt het heerlijk steeds voor nieuwe uitdagingen te staan. Ze ervaart het als een groot geluk om in de zorg te kunnen werken. De mogelijkheid te hebben nieuwe ontwikkelingen vroegtijdig te zien en daar vorm aan te geven en projecten op te zetten rond verschillende doelgroepen. Ze wil graag specifieke aandacht ontwikkelen voor bijzondere problemen en vertelt met het nodige enthousiasme over het deelnemen aan commissies en werkgroepen. Kortom, ze houdt van bestuurlijk werk.

Special Arts

Voor Special Arts kwam dat goed uit.

Eind 2007 werd ze benaderd met de vraag of ze wilde nadenken over het voorzitterschap van de nieuwe organisatie. "Daar hoefde ik helemaal niet over na te denken!" zegt ze. "Ik wist direct dat ik dat graag wilde doen."

Kunst neemt in haar privé-leven een grote plaats in. Zowel zij als haar echtgenoot zijn zeer geïnteresseerd in kunst. Ze kopen kunst, hebben thuis een bibliotheek met publicaties over kunst en vorig jaar organiseerden ze aan huis een expositie.

Betrokken zijn bij Special Arts past hier goed bij.

Haar functie als voorzitter van Special Arts ziet Diana Monissen als een mogelijkheid om mee te werken aan nieuwe ontwikkelingen op het terrein van kunst van mensen met een beperking. "Ik wil er graag aan bijdragen dat deze kunst ertoe doet. Het is noodzakelijk dat gestimuleerd wordt dat deze kunst een gelijkwaardige plaats in de samenleving krijgt. Ik wil me daar graag voor inzetten."

Er was die vrijdagmiddag maar weinig tijd beschikbaar. Toch was er niet veel tijd nodig om te ervaren dat het uitgangspunt van haar favoriete kunstenaar, Steven van den Broeke, die vindt dat kunst moet bijdragen aan het welbevinden van mensen, ook veelzeggend is voor Diana Monissen. Haar werk voor de gezondheidszorg, haar liefde voor de kunst, haar inzet voor een betere positionering van kunst van mensen met een beperking, het staat allemaal in het licht van bevordering van het welbevinden van mensen.

*Henk van Es
bestuurslid Special Arts*

Poëzie I

Als ik de aarde zou scheppen

Frank van den Wittenboer,
Als ik de aarde zou
scheppen, 2006,
gemengde techniek,
32,5 x 50 cm

Als ik de aarde
zou scheppen
zou ik alle deeltjes
door de bliksem
laten communiceren
naar de mensen toe.

De wezens zouden
vredelievend zijn
en positieve contacten hebben

En zo creëren ze
een hemel.

Frank van den Wittenboer

Dit gedicht is onderdeel van een set
poëzie-kunstkaarten, een uitgave van
Atelier Severinus en de
Openbare Bibliotheek Veldhoven.

Te koop via:
Atelier Severinus
Libra 14
5505 VK Veldhoven
Telefoon: 040-2573125
Prijs: € 3,00 (exclusief verzendkosten)

Poëzie II

Een gouden blad

In het duister loop je door het bos.
Aan de koude wind
voel je
helaas
de zomer
is voorbij.

Het najaar is los.

Bladeren kraken in de ijskoude nacht.
Maar die ene dus niet
ze is van goud en heel zacht.

Dit gouden blad hing zomaar aan een boom.
't was een doodgewone dag
het leek wel een droom.

Daarna loop je
verder door een duister bos
en denkt dit geheim laat ik nooit meer los.

Rik Meijers

Uit: Oog in Oog
Uitgave van Galerie Atelier De Kaci
www.artotheek.be
Prijs: € 12,50 (exclusief verzendkosten)
ISBN: 90-810901-1-9

Roel Heijmans,
Herfst in het Bos, 1995,
oliepastel, 50 x 65 cm
Foto: Gerard van Rossum

Kunst in al zijn vormen tilt ons uit boven de werkelijkheid van alledag. Dat geldt voor de beeldende kunst, theater, muziek en poëzie. Er is zelfs een reclamespotje van het Nederlands Dans Theater, dat dat benadrukt: 'Vergeet vandaag, stap uit je dagelijkse sleur...'
Maar kunst heeft ook een andere functie, namelijk ons ondersteunen in het dagelijks leven.
Kunst kan ons handvatten geven om beter om te gaan met het hier en nu.

'Het Gedicht Vier', een nieuwe kans voor dichterlijk talent

Een voorbeeld van kunst als handvat is een theatervoorstelling, die ons laat nadenken over onszelf en onze samenleving. Of een workshop verhalen schrijven, zoals die onlangs door Arnold Grunberg werd gegeven aan soldaten die in Uruzgan actief zijn.

Die beide functies van kunst, het uitstijgen boven en het omgaan met onszelf, zijn doelstellingen van de vierde editie van 'Het Gedicht' die de stichting Cordaan AGO in samenwerking met Special Arts eind 2008, begin 2009 wil organiseren.

Gedichten maken

Cordaan AGO heeft in de afgelopen jaren drie maal een landelijke gedichtenwedstrijd en een poëziegala georganiseerd. Parallel hieraan werden aan mensen met een verstandelijke beperking workshops gedichten maken aangeboden. Met nadruk spreken we van 'gedichten maken', omdat veel mensen met een verstandelijke beperking niet zelf kunnen schrijven. Maar zij kunnen anderen gebruiken om gedachten en woorden toe te vertrouwen aan het papier! Een voorbeeld van ontroerende poëzie, die bij de Kunstwerkplaats van Cordaan AGO tot stand is gekomen, is het gedicht van Dwight Veira, 'God is in de Hemel'.

Doel van 'Het Gedicht Vier' is om mensen met een handicap de kans te geven hun gedachten, ervaringen en gevoelens om te zetten in een gedicht, dat zowel henzelf als ons als lezer/luisteraar ontroert, verrast, enthousiasmeert of aanzet tot. In dit nummer van (p)art vindt u voldoende voorbeelden die dat illustreren.

En als u nog meer voorbeelden daarvan wilt lezen: door uitgeverij De Stiel zijn drie gedichtenbundels uitgegeven met bijzondere gedichten, gemaakt door mensen met een verstandelijke beperking.

Maar daarnaast is een belangrijk doel dat de communicatie van de dichters in de dop door het werken met taal verbetert. In de afgelopen jaren werd duidelijk, mede door de manifestaties van 'Het Gedicht', welke invloed het maken van gedichten (en het schrijven van verhalen) had op de eigenwaarde (de trots!) van de deelnemers aan de projecten. Het uiten van en het (laten) opschrijven van gedachten en gevoelens versterkt de verbale communicatie.

*God is in De Hemel
God is ook een mens Toch?
Volgens Mij Wel
Ik Zie Hem Niet
Zijn Echte Naam is Niet God
Ik weet Niet Wie De Echte
Man is
Op Internet Opzoeken
www.God*

Dwight Veira

Praktische handboeken

Het moge duidelijk zijn dat het werken aan gedichten met mensen met een verstandelijke beperking meer vraagt dan taalvaardigheid van de kant van de aspirant dichter en die van de begeleider. Daarom heeft Cordaan AGO

al in 1998 hier een methode voor ontwikkeld. Die vindt haar weerslag in het boekje 'Zonder bril kan ik niet zien'. Begeleiders vinden hier voorbeelden en tips om samen met mensen met een verstandelijke beperking gedichten te maken. Naar aanleiding van alle dichtelijke activiteiten is de meerwaarde van het 'samen schrijven' in de afgelopen jaren steeds duidelijker geworden. Dat leidde tot een verdere uitwerking van de methodiek, weergegeven in 'Vissen zwemmen leren', een praktisch handboek voor het schrijven van gedichten, waarbij taalvorming en persoonlijke ontwikkeling van mensen met een verstandelijke beperking centraal staan.

'Het Gedicht Vier'

Er is dus reden te over om opnieuw een manifestatie 'Het Gedicht' te organiseren. Special Arts en Cordaan AGO hebben een aantal ideeën daarover geventileerd en zullen die in de loop van 2008 vorm gaan geven. We geven u alvast een indruk van potentiële mogelijkheden:

- Het wordt opnieuw een internationale samenwerking, namelijk tussen Nederland en België.
- Er wordt een gedichtenwedstrijd uitgeschreven rondom een bepaald thema.
- Uitgangspunt is dat (aspirant)dichters gedichten maken naar aanleiding van kunstwerken uit de collectie van Special Arts.
- Docenten taalvorming en (taal)kunstenaars bieden aspirant dichters workshops aan in het maken van gedichten.
- Geofende docenten taalvorming bieden beginnende taaldocenten methodiekworkshops aan.

- De manifestatie 'Het Gedicht' wordt afgesloten met een heus gala, waarbij alleen de beste dichters worden uitgenodigd.
- Er komt een publicatie, zowel op papier als op CD-Rom.

Vanuit de stichting Cordaan AGO zijn met name Berrie Holtslag, de initiatiefnemer van het eerste uur van 'Het Gedicht' betrokken en Marianne Houthuijse, die het stokje van hem overneemt. Vanuit de stichting Special Arts zal door ondergetekende een bijdrage aan de ontwikkeling en organisatie worden geleverd. Uiteraard wordt u, zo snel wij meer weten, op de hoogte gehouden van de wedstrijd en de workshops!

Klaaske de Vos
directeur Special Arts

Pluijm, C. van der, (1998) *Zonder bril kan ik niet zien, gedichten maken met verstandelijk gehandicapten*. Nijmegen: uitgeverij De Stiel (tweede gewijzigde druk).

ISBN 978-90-70415-19-8

Prijs: € 7,50 (exclusief verzendkosten)

Pluijm, C. van der & Spauwen, E. (2005) *Vissen zwemmen leren, over taalvorming en persoonlijke ontwikkeling bij mensen met een verstandelijke handicap door het schrijven van gedichten*. Nijmegen: uitgeverij De Stiel. Met CD-Rom.

ISBN 978-90-70415-36-5

Prijs: € 12,95 (exclusief verzendkosten)

éénmaal andermaal en duizendmaal dank !

goededoelenveiling.nl

Nieuwe directeur Special Arts

Per 1 maart 2008 is Special Arts versterkt met Klaaske de Vos als nieuwe directeur. Klaaske is kunsthistorica en was als lid van de kunstcommissie al betrokken bij Very Special Arts Nederland. Hiervoor was zij als manager werkzaam in het Hoger Beroeps Onderwijs, dat opleidt voor de sector Zorg en Welzijn. Zij kent door haar gecombineerde achtergrond zowel de kunstsector als de zorgsector. Klaaske: "Ik ervaar het als een uitdaging en een kans om deze organisatie te leiden. Een kans om al mijn ervaring in te zetten en een uitdaging om een grotere zichtbaarheid en erkenning van kunstenaars met een handicap te realiseren." In de volgende (p)art volgt meer over de achtergrond, drijfveren en plannen van Klaaske de Vos. Als voorproefje hieronder de kunstkeuze van Klaaske.

Marcial Vergana,
Computergedicht, 2006,
zijde schilderen, 44 x 54 cm
Foto: Gerard van Rossum

Poëzie III de stilte van de school

Henk Stoker, Op school,
1999, acryl, 100 x 70 cm
Foto: Gerard van Rossum

de school is leeg
de stoelen op de tafel
de computer is uit
niemand op de gang
ook niet buiten
het hek is dicht want
in mijn klas staat het op
het schoolbord
vakantie

Matt Broekhuizen

Nog niet eerder gepubliceerd

Ter gelegenheid van de nationale gedichtendag 2008 organiseerde VZW Wit.h, op 29 januari jongstleden in de schouwburg van Kortrijk, een poëzieavond met de titel 'Kromtaal dichters slaan bruggen'. Kromtaal staat voor erkende dichters die de taal tot de grootst mogelijke gelaagdheid proberen te condenseren en dichters die louter vanuit hun expressie potenties aanwenden. In beide horen we kromme taal. Taal die niet monddood maakt, maar taal die schept. Deze woorden zijn afkomstig van Alain Delmotte, essayist, dichter en organisator van de poëzieavond.

Er gebeurt meer

Kromtaal, dichters slaan bruggen

VZW Wit.h is een organisatie uit België die mensen met een beperking ondersteuning biedt in het ontwikkelen van hun artistieke mogelijkheden en ambities. Het komt er op neer dat een kunstenaar met een beperking en een reguliere kunstenaar elkaar ontmoeten en een duo gaan vormen. Samen werken zij aan een artistiek verhaal.

Alain Delmotte, zelf werkzaam in een instelling voor mensen met een verstandelijke beperking, zorgde ervoor dat een aantal dichters uit het reguliere circuit werden geconfronteerd met dichters met een verstandelijke beperking. De avond werd een groot succes, er werden bruggen geslagen tussen de dichters en de luisteraars in de zaal. Iedereen had zijn eigen unieke verhaal en de zaal genoot.

Rik en Toon gehuld
in de regenboogjas
Foto: Philia Verstraete

Dichter Rik Meijers

De enige Nederlandse dichter die avond was Rik Meijers van Galerie Atelier De Kaai in Goes. Hij werd gekoppeld aan Toon van Laere (België, Tielt 1946), schrijver van de in 2000 bekroonde dichtbundel 'Notaris van de kleine akker'. Samen verzonnen ze de titel voor de performance 'met zijn gedachten vol zon' uit één van de gedichten van Rik. En uit de 'kleine vlinder', eveneens een gedicht van Rik, namen ze het woord de regenboogjas. Beide dichters gaven elk van hun gedichten een kleur, zodat de regenboogkleuren de gedichten met elkaar verbonden. De illustraties van Rik Meijers speelden een rol als decor op de achtergrond. Toon van Laere en Rik Meijers openden de avond in een volle schouwburg. Rik opende met één van zijn gedichten over verliefd zijn:

*Ik ben in jou verdronken
zonder zwemmen
in jouw schoonheid verdronken*

*Niet in een ladderzatte bui
maar uit het niets
smolt ik voor jou.*

Rik Meijers

Als verklaring voor dit gedicht sprak hij tot de zaal, "verliefd hoeft je niet altijd op een vrouw te zijn, je kunt ook verliefd zijn op het leven".

Vervolgens las Toon van Laere zijn gedicht voor.

Spijker in de muur

*Ergens blijft er een spoor
werden er stoelen verschoven
is een streep niet helemaal uitgegomd –
het spel wat we speelden
hals over kop*

*een sjaal is blijven hangen
te innig voor een overgave
te kleurrijk voor vergetelheid*

*tussen kieren en in schaduw is er een schade
want we zijn er geweest*

*wat vergeten wordt
is alleen het uur van het afscheid -
voor nutteloosheid blijft er altijd
een spijker in de muur*

Toon van Laere

Een gedicht van Rik Meijers wat niet onopgemerkt bleef was 'Kop of munt'. "Dit gedicht," vertelde hij aan de zaal, "gaat over de rottigheid in het leven, de rottigheid die in ieders leven voorkomt, ook in die van u allemaal."

*Kop of munt
wie leidt het leven.*

*Kop of munt
oorlog of rust.*

*Kop of munt
bittere woorden
of zinnen van zijde.*

Rik Meijers

Rik Meijers (1986) is werkzaam bij Galerie Atelier De Kaai in Goes. Hij volgt twee keer in de week een dagdeel taalvorming. Daarnaast illustreert hij zijn gedichten. Zijn inspiratie haalde hij ooit uit een theatervoorstelling, raakte daardoor zo in vervoering dat hij zichzelf die dag belooft te gaan schrijven. Al snel schreef hij verhalen en gedichten, die niet onopgemerkt bleven. Tot nu toe heeft hij 2549 gedichten gemaakt. De thema's gaan vaak over het leven zoals het geleefd wordt. Regelmatig treedt Rik met zijn gedichten op bij kunst- en cultuurevenementen.

Het was doodstil in de zaal, iedereen zat met ontroering te luisteren naar deze twee dichters. Het ene gedicht na het andere werd voorgelezen met af en toe een intermezzo waarbij de dichters een praatje met elkaar maakten. Het kader hadden zij voorbereid, maar de inhoud was spontaan en intuïtief. Bij het laatste gedicht kropen zij onder een regenboogjas en lazen om en om de dichtregels uit de 'kleine vlinder' van Rik Meijers.

Kleine vlinder

*Kleine rups kruipt op een dag uit de cocon
Rups keek dus in dit fotoboek hoe zijn leven begon
En als kleine vlinder denk jij hoe dit ooit kon*

*Mijn lieve kleine vlinder
je bent de mooiste
dus een ding is zeker
ik doe het niet voor minder.*

*Kleine vlinder
je regenboogjas schemert in de zon
kus je liefst in je nek of bij een waterbron.
Ik ben in jou verdronken.*

Rik Meijers

Een groot applaus volgde en Rik Meijers en Toon van Laere maakten plaats voor de volgende duo's. De avond werd een groot succes en zal bij menig luisteraar een blijvende indruk achtergelaten hebben.

*Phia Verstraete, artistiek begeleider
Galerie Atelier De Kaai
Luc Vandierendonck, coördinator artistiek en
zakelijk leider VZW Wit.h in Harelbeke*

Galerie Atelier De Kaai in Goes is een werkplaats voor outsider art en werkt al jarenlang samen met VZW Wit.h
www.artotheek.be
www.vzwwith.org

'Kromtaal'
ISBN 97890-779-7507-7
Prijs: € 5,00 (exclusief verzendkosten)

Verschenen Twintig jaar theater Maatwerk

In september 1998 ging in Rotterdam het theaterstuk 'Met andere woorden' in première. Het was de eerste voorstelling die Koert Dekker maakte voor en met spelers met een verstandelijke beperking. Er zouden er nog vele volgen. Dit jaar bestaat Maatwerk twintig jaar.

Het begon als een toneel- en dansactiviteit binnen een dagopvang van zorginstelling Pameijer. En het is uitgegroeid tot een volwassen theaterorganisatie. Met talentvolle spelers, een eigen accommodatie, een vaste staf voor regie en begeleiding en met gastdocenten voor stem, muziek en dans. Maatwerk verzorgt voorstellingen in het eigen theater in Rotterdam en treedt ook op in het buitenland, zoals in 2007 in Luik en op internationale festivals in Zürich en Linz (Oostenrijk).

Vorig jaar is een boek verschenen over de ontwikkelingen van theater Maatwerk. De titel is 'Geraakt' en daarmee is ook het kernthema aangeduid. Het boek is aantrekkelijk vormgegeven. Het bevat een prachtig beeldoverzicht, verzorgd door Dick Frederiks, van alle voorstellingen die tussen 1988 en 2006 gespeeld zijn. Rond het kernthema heeft Koert Dekker enkele beschouwingen geschreven. Tenslotte zijn interviews opgenomen met theatermakers in België, Frankrijk, Spanje en Australië.

Voorstellingen maken

Koert Dekker beschrijft hoe hij in de jaren tachtig van de vorige

eeuw geraakt werd door het beeldend werk van de bezoekers van een dagcentrum, waar hij als activiteitenbegeleider werkte. Hij voelde zich geconfronteerd: zijn eigen rationele benadering van het schilderen tegenover hun impulsieve, recht uit het hart manier van schilderen.

De essentie van kunst is voor hem dat je als toeschouwer geraakt wordt, opgezogen door het schilderij of door de voorstelling. Vanuit dit principe is hij projecten gaan opzetten op het gebied van serieuze beeldende kunst, theater, dans en muziek. Hij kwam voor allerlei vragen en ervaringen te staan. Zo beschrijft hij hoe ongewoon het in het begin was dat spelers werden geselecteerd op talent. En hij gaat in op de vraag in hoeverre de visie van de regisseur dominant mag zijn bij de bouw van de voorstelling en hoeveel vrijheid de spelers daarin wordt gegund. Hij beschrijft hoe belangrijk het kiezen van een verhaal is en hoe je daarbij rekening moet houden met de kwaliteiten en mogelijkheden van de spelers. Vervolgens gaat hij uitvoerig in op de stappen die moeten worden genomen om van verhaal tot voorstelling te komen. En hij beschrijft de laatste ontwikkelingen

van de groep, waarbij straattheater een belangrijke invalshoek wordt. Straattheater dwingt tot een bepaalde stijl: sterk visueel, weinig tekst, gericht op spektakel en humor en je kunt er publiek mee trekken dat niet zo gauw een kaartje voor het theater koopt.

Kunst van mensen met een verstandelijke beperking

In een tweede beschouwing verbindt Koert Dekker het thema 'geraakt' met het thema 'waardering'. Kunst van mensen met een beperking wordt nog altijd op een andere manier gewaardeerd dan reguliere kunst. Daarbij ziet hij verschil tussen de waardering voor beeldende kunst en voor podiumkunst.

Een schilderij kan worden gewaardeerd om wat het uitstraalt en oproept, de maker manifesteert zich in het werk en is als persoon niet rechtstreeks waarneembaar. Bij de theatervoorstelling echter staat de acteur in levende lijve voor het publiek. Wat betekent dat voor de waardering? Koert Dekker vindt dat het publiek de waardering zou moeten richten op de kwaliteit van de voorstelling, de mate waarin men geraakt is door het spel.

Maar hij signaleert dat er toeschouwers zijn die niet voorbij de compassie komen, die vooral bezig zijn met het kijken naar mensen met een beperking.

Toeschouwers, kunstijkers blijken kunst ook vaak te waarderen omdat het werk zo knap gemaakt is of het stuk zo knap gespeeld is. Maar daar gaat het niet om. De kracht van een kunstwerk of een voorstelling ligt er in of mensen worden geraakt, vindt Koert Dekker.

Hij verbindt hieraan zijn waarneming dat veel mensen het lastig vinden om kritisch te zijn over kunst van mensen met een verstandelijke beperking. Hij vindt het een gemis dat kranten en publiek niet echt kritiek durven geven (voor zover kranten al over voorstellingen door mensen met een beperking zouden schrijven...). Dat kan hij overigens ook wel begrijpen, want

het overgrote deel van de activiteiten van en met kunstenaars met een verstandelijke beperking is ingebed in de wereld van de zorg en wordt dus al gauw gezien als therapie. Het publiek kan niet goed inschatten wat voor deze doelgroep haalbare prestaties zijn en wil al helemaal niet als discriminerend worden gezien... Daarbij komt dat theatermakers in de zorg zelf ook bijdragen aan de verwarring door bijvoorbeeld festivals te organiseren waarbij voorstellingen worden gegeven van zowel acteurs met een verstandelijke, als met een lichamelijke of een psychische handicap. Een groep die voorstellingen maakt met dansers in een rolstoel heeft een heel andere impact dan een voorstelling met acteurs met een verstandelijke beperking. Door ze bij elkaar te zetten in één festival komt het accent te liggen op het sociale en politieke vlak, zo ziet Koert Dekker het.

Wij hebben in (p)art graag aandacht besteed aan deze publicatie. Het is belangrijk dat twintig jaar Maatwerk in (prachtig!) beeldmateriaal is vastgelegd. En het is zeker zo belangrijk dat Koert Dekker gewezen heeft op belangrijke punten, die spelen op het gebied van kunst van mensen met een beperking, punten die het waard zijn ieder voor zich uitvoeriger bediscussieerd te worden.

*Henk van Es
bestuurslid Special Arts*

Koert Dekker, *Geraakt. Theatermaken met acteurs met een verstandelijke beperking.* 2007, Rotterdam, uitgave theater Maatwerk
Prijs: € 19,95 (exclusief verzendkosten)
Verkrijgbaar via theater Maatwerk
www.theatermaatwerk.nl

KUNST & SCHOONHOVEN KERAMIEK

Maatwerk in keramiek

Onze fabriek, Schoonhoven Keramiek (1920), produceert op ambachtelijke wijze keramiek en heeft daarbij als specialisme het reproduceren van kunst op een grote verscheidenheid van keramische vormen. Wij werken samen met vele bekende en minder bekende kunstenaars geheel naar wens van de klant.

Wij produceren originele relatiegeschenken en kerstgeschenken in opdracht van bedrijven en instellingen. Voortdurend zijn wij op zoek naar inspirerende samenwerkingsverbanden met kunstenaars, ontwerpers en kunstacademies. Inmiddels hebben wij in samenwerking met vele ateliers voor kunstenaars met een beperking schitterende opdrachten uitgevoerd. Tot grote tevredenheid van zowel onze opdrachtgevers als ook de vele ateliers met hun kunstenaars.

Schoonhoven Keramiek B.V. • Wal 13-15 • 2871 BB Schoonhoven • T +31 (0)182 382344 • F +31 (0)182 386064
E. info@schoonhovenkeramiek.nl • www.schoonhovenkeramiek.nl

www.schoonhovenkeramiek.nl

Galerie Amsterdam

Verkoop en verhuur van kunst

Lutmastraat 181-183

1073 GT AMSTERDAM

tel. : 020-5722770

fax : 020-5722770

website : www.galerieamsterdam.nl

e-mail : info@galerieamsterdam.nl

openingstijden : di t/m za 10.00-16.45 uur

Atelier 't Carillon

Markt 4

6041 EL ROERMOND

tel. : 0475-319619

fax : 0475-339827

e-mail : joyce.marteau@daelzicht.nl

openingstijden : di/wo/vr/za 10.00-17.00 uur en
do 10.00-20.00 uur

De Wijde Doelen

Grafiek en Keramiek Atelier

*Linoleumsneden, zeefdrukken, ansichtkaarten,
oliepastels. Seriematige en vrije keramiek.*

Biltstraat 333

3572 AS UTRECHT

tel. : 030-2331836

fax : 030-2382387

website : www.wijdedoelen.nl

e-mail : info@wijdedoelen.nl

openingstijden : bezoek na telefonische afspraak

Jans Pakhuys

Voorheen Hof12Galerie

Grote Sint Jansstraat 4

3811 HX AMERSFOORT

tel. : 033-4611779

fax : 033-4613382

website : www.amerpoort.nl/janspakhuis

e-mail : janspakhuis@amerpoort.nl

openingstijden : di t/m za 11.00 - 17.00 uur en tijdens
kunstijkroute elke 3e zondag v/d maand
van 14.00-17.00 uur en op afspraak.

Atelier 'De Haagse School'

Westeinde 139

2512 GW DEN HAAG

tel. : 070-3453497

fax : 070-3453522

e-mail : atelierdehaagseeschool@planet.nl

openingstijden : dinsdag-, woensdag-, donderdag-, en
vrijdagmiddag 13.00-16.00 uur, één keer
in de maand op zaterdag geopend en op
afspraak

Galerie-Atelier de Kaai

J.A. van der Goeskade 65

4461 BJ GOES

tel. : 0113-222891

website : www.artotheek.be

e-mail : galeriedekaai@gors.nl

openingstijden : ma t/m vr 09.00-16.00 uur,
za 11.00 - 15.00 uur

Atelier Op de Bies

onderdeel van de koraalgroep

Hereweg 96

6373 VL LANDGRAAF

tel. : 045-5330860

e-mail : biesonderrepro@opdebies.koraalgroep.nl

openingstijden : ma t/m vr 09.30-12.15 uur en
13.30-16.15 uur

Galerie Atelier Herenplaats

Schiedamse Vest 56-58

3011 BD ROTTERDAM

tel. : 010-2141108

fax : 010-2133896

website : www.herenplaats.nl

e-mail : atelier@herenplaats.nl

openingstijden : ma t/m vr 13.00-17.00 uur

In het kader van het themanummer Poëzie ben ik nagegaan in hoeverre beeldende kunstenaars, betrokken bij Special Arts, in hun werk gedichten verwerken. Een interessant onderwerp, want er zijn vele insteken mogelijk!

Schilderachtig en poëtisch, over dichten en beeldende kunst

Kunst en poëzie

*Een bloem en een ster,
een mandje,
een wagentje met wiel-tjes,
voor de bood-schappen,
een stoel, een tas,
een belletje,
een kaars, een gie-ter, boompjes,
alles net-jes.*

Rieka Bettink

Dorothee IJszenga, Huis 2,
gemengde techniek, 50 x 65 cm
Foto: Gerard van Rossum

Enige jaren geleden heb ik voor het magazine (p)art Rieka Bettink geïnterviewd¹. Rieka werkt in het atelier van Abrona en zij heeft, net als de dichter van Ostaijen² in zijn gedicht 'Marc groet 's-morgens de dingen', oog voor het alledaagse.

En net als hij geeft zij die dingen een dichtelijke glans, een poëtische kleur.

Rieka's gesproken gedicht, dat hiernaast is afgedrukt, ontstond toen zij één van haar eigen kunstwerken beschreef. De manier waarop zij dat deed, was poëtisch, zo heb ik het tenminste ervaren, toen ik haar hoorde en zag in het atelier van Abrona in Huis ter Heide.

Rieka is geen dichter die haar poëzie bewust vormgeeft. Ze schrijft de uitgesproken tekst niet in haar werk, maar verbeeldt de dingen die ze ziet in verf en vorm. Rieka schildert en dat is haar genoeg.

Woordloos gedicht in verf

Op zoek naar outsider³ kunstenaars, die eveneens dichten, vond ik veel bijzondere kunstwerken. En ik ontdekte dat er vele manieren zijn om het onderwerp kunst en poëzie te benaderen. Met één ervan heb ik u laten kennis maken door middel van het 'gedicht' van Rieka Bettink en het kunstwerk dat daarbij hoort. En er zijn veel werken die, net zoals het werk van Rieka, poëtisch overkomen. We spreken dan van lyrische kunst, een benaming die wordt gebruikt voor abstracte kunst die een dichtelijke sensatie oproept door een bepaald ritme, een zangerigheid of een poëtisch kleurgebruik. Een mooi voorbeeld daarvan is het schilderij van Willem de Kooning,

1 Klaas de Vos, Rieka Bettink, tekenaar van dagelijkse dingen, (p)art, 2001, nummer 1

2 Paul van Ostaijen, Marc groet 's-morgens de dingen, uit de bundel 'Music-Hal' (2007) den Haag: uitgeverij Bert Bakker

3 Ik gebruik de term 'outsider kunstenaars' in plaats van kunstenaars met een beperking. Ik ervaar dat als de meest bruikbare term, omdat het een internationaal geaccepteerd begrip is en omdat het minder stigmatiserend is als de term 'kunstenaars met een beperking'.

de 'Rozevingerige dageraad te Louse Point' uit 1963⁴. Niet alleen is de titel dichtelijk (ontleend aan Homerus), maar ook het kleurgebruik is poëtisch, een woordloos gedicht in verf.

Er zijn veel outsider kunstenaars die eveneens lyrische schilderijen maken. Dorothee Uszenga van atelier de Blauwe Roek⁵ in Drachten maakt kwetsbare schilderijen, die door de kleur, de tederheid van de lijn en de doorzichtigheid van het werk lijken te zingen. Het hierbij afgebeelde werk 'Huis 2' is daar een mooi voorbeeld van (afb. pag. 15). Ik denk dat Dorothee dat niet bewust doet, ze werkt met verf, met kleur, met lijnen en er ontstaat een lyrisch schilderij dat haar bevalt. Misschien is het zelfs wel een meerwaarde, dat het resultaat zonder opzet is ontstaan, dat het gevoel voor het poëtische haar eigen is en zich daardoor spontaan ontvouwt. Veel van het werk van outsiders is poëtisch. Het gaat deze kunstenaars meestal niet om engagement, noch over ideeën, maar over dat wat hen in het dagelijks leven raakt. Die ontroering en ook het plezier van het werken met verf en kleur maakt dat veel werk als poëtisch ervaren wordt.

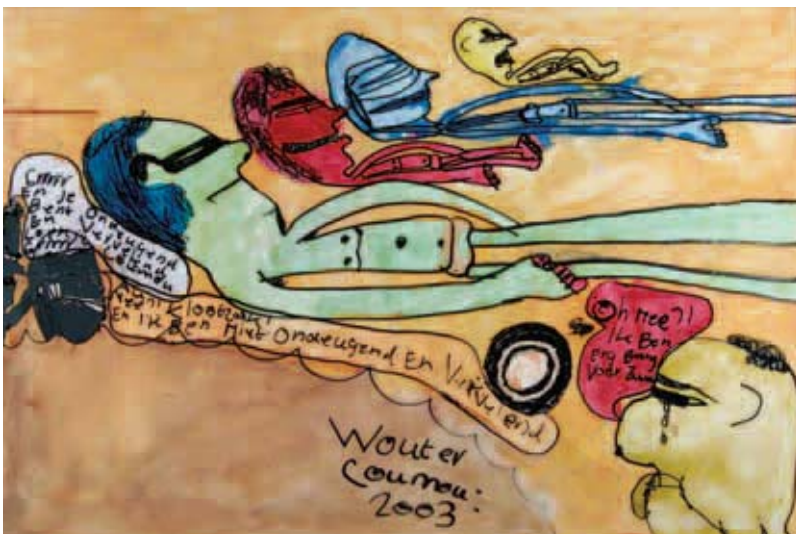
Tekst als schilderkunstig element

De associatie met dichtkunst wordt sterker als er sprake is van tekst in het werk. Ook bij

reguliere moderne kunstenaars wordt vaak gebruik gemaakt van tekst, soms om het beeld te onderstrepen, soms als schilderkunstig element en soms als gedicht. Iedereen kent de schilders van CoBrA, waarmee de outsider kunstenaars veel verwantschap hebben. Zij zijn bij uitstek degenen die tekst in hun werk gebruikten. Constant Nieuwenhuis, schilder en Gerrit Kouwenaar, dichter, maakten een prachtig dichtbundeltje, waarin zij samenwerkten aan gedichttekeningen of getekende gedichten, genaamd 'Goedemorgen Haan'.⁶ Het plezier dat het maken van deze bundel hen gaf, spat er af en ondanks het feit dat de ervaringen van de Tweede Wereldoorlog er een rol in spelen, is er veel humor in beeld en tekst.

Zo is het eigenlijk ook bij de outsiders. Zij werken met tekst om het beeld te versterken of gebruiken de tekst als schilderkunstig element. Wouter Coumou van atelier Jans Pakhuys⁷ in Amersfoort werkt in eenzelfde stripachtige stijl als Constant en Nieuwenhuis. Soms zet hij de tekst in een ballon, soms is de tekst geplaatst in de ruimte. Bij hem heeft de tekst de functie van verduidelijking, net zoals dat in een strip het geval is. De teksten zijn humoristisch of vervreemdend direct, rauw. Dus geen romantisch gedicht, maar poëzie van de straat.

Rechtsboven:

Mattijs Hazewinkel,

Hoe kan een kind, 2003,

acryl op doek, 40 x 40 cm

Linksonder:

Wouter Coumou,

Ondeugend, acryl, 80 x 120 cm

Foto: Gerard van Rossum

4 Willem de Kooning: Rozevingerige dageraad te Louse Point, 1963, olieverf op doek, SMA

5 www.deblauweroek.nl

6 Gerrit Kouwenaar en Constant Nieuwenhuis, Goedemorgen Haan (1949), facsimile uitgave 1978, Nijmegen: Thieme.

7 www.amerpoortasvz.nl/janspakhuys

8 www.kijkoor.nl

Kijk daarvoor naar de tekening 'Ondeugend', waar de tekstballonnen meedoen met het ritme van de afgebeelde figuren.

Voor het werk van Mattijs Hazewinkel van Kunstwerkplaats Kijkoor in Hilversum⁸ geldt hetzelfde. Het heeft een Herman Broodachtige uitstraling, vooral door het gebruik van directe, rauwe vormen en tekst. Het werk 'Hoe kan een kind' laat drie figuren met een tamelijk dreigend uiterlijk zien. Ze kijken naar een baby, waarop een tekst is geschreven: 'hoe kan een kind nu iets verkeers doen?' Die eenvoudige en ontroerende vraag en het harde beeld zijn sterk in contrast met elkaar. Hier geen gedicht van de straat, maar wel tekst in de vorm van graffiti, een uitroep van afschuw of van ongeloof, geschreven op een kunstwerk in plaats van op de schutting in de buurt.

Tekst als autonoom element

Er zijn veel meer outsider kunstenaars, die werken met tekst in het beeld. Een aantal van hen verwerkt tekst als autonoom element. De tekst is dan het belangrijkste beeldmiddel en vormt het onderwerp van het schilderij. Een prachtig voorbeeld daarvan is het werk van de overleden schilder John Kegerisz (1952-1998) van atelier De Herenplaats in Rotterdam⁹. Het is wat mij betreft dubbel poëtisch. De geschilderde brieven zijn mooi van ritme en kleur, we zien ze als een gedicht. Maar de reden waarom hij zo schilderde, is eveneens poëtisch. Ze zijn namelijk bedoeld als brieven aan zijn overleden moeder. Mooiere brief is niet mogelijk, de poëzie van de woordloze tekst ontroert niet alleen zijn familie en vrienden, maar ons allen. Deze brieven zijn symbool voor onze diepgevoelde behoefte om dicht bij onze dierbaren te blijven en alleen John Kegerisz kon het zo poëtisch vormgeven.¹⁰

Outsider kunstenaars maken graag gebruik van tekst, als vorm of als verduidelijking. Er zijn echter niet veel kunstenaars die bewust een gedicht verwerken in hun schilderij. Ik ken er in elk geval slechts één, Nicolle Meijlink. Zij is een productieve kunstenaar, van wie veel werk is opgenomen in de kunstuitlen van Special Arts. Behalve die schilderijen, tekeningen en grafiek, heeft ze ook een grote hoeveelheid 'privé' schilderijen gemaakt, die haar eigen adoptie

Rechtsboven:
John Kegerisz,
Brief aan mijn moeder, 1997,
acryl op doek, 70 x 100 cm
Foto: via Atelier Herenplaats

Rechtsonder:
Nicolle Meijlink,
Knuffelen (11/15), 1993,
zeefdruk, 60 x 45 cm
Foto: Gerard van Rossum

⁹ www.deherenplaats.nl

¹⁰ John Kegerisz en ds. van Helden (gedichten), brieven p/a hemel, 2004. Rotterdam: de Herenplaats

tot onderwerp hebben. Hierin werkt ze veel met tekst, maar ook in de werken van de kunstuitleen komen we dat tegen.

De teksten zijn veelzeggend, ze drukken iets uit van haar ervaringen en gevoelens. Dat doet ze vaak via een omweg, door bijvoorbeeld tekst te gebruiken uit het woordenboek. Dat wil niet zeggen dat ze alles wat het woordenboek aan betekenis geeft, overneemt; ze kiest die uitleg van een bepaald woord, die past bij dat wat ze wil uitdrukken; vervolgens zet ze die uitleg zo in het beeld, dat zowel de tekst kan spreken als de gedrukte letters een functie hebben in de compositie.

Kijkt u naar de ets '3 stoelen'. Nicolle kiest als onderschrift bij deze eenvoudige meubelen de veelzeggende zin 'voor stoelen en banken praten: zonder dat er geluisterd wordt'. En de uitdrukking 'een stoel in de hemel verdienen' zal ook niet zonder reden zijn opgenomen.

Niet alle tekst is bestemd om gelezen te worden. In de ets 'Bezem' zien we dat de kunstenaar haar best heeft gedaan om een betekenisvolle brief te schrijven, die wij als kijkers niet mogen lezen. Zij moest hem schrijven, maar niet aan ons. Het werk is somber en pijnlijk, het kruis met de gekruisigde spreekt niet van verlossing, maar van lijden. Is dat de reden dat wij de tekst niet mogen lezen?

Rechtsboven:

Nicolle Meijlink,

3 stoelen (3/20), 1999,

zeefdruk, 26 x 21 cm

Foto: Gerard van Rossum

Linksonder:

Nicolle Meijlink, Bezem (1/10),

1992, ets, 40 x 30 cm

Foto: Gerard van Rossum

Gelukkig zijn er ook teksten in het werk van Nicolle die wel bedoeld zijn om gelezen te worden.

Knuffelen

Daar voel je je goed bij
Verdriift de eenzaamheid
Overwint angsten
Opent de deur naar emoties
Geeft een warm gevoel
Maakt je gelukkig
Verlicht spanningen
Verdriift slapeloosheid

Nicolle Meijlink

De knuffelende beertjes tonen wat het gedicht wil uitdrukken. De wijze waarop beeld en tekst met elkaar zijn verweven, maakt het tot meer dan een plaatje bij een praatje, de beide elementen versterken elkaar en geven uitdrukking aan een lichtvoetig verlangen (afb. pag. 17).

Outsider kunst geeft ons niet alleen een waardevolle visuele ervaring of ontroering, maar spreekt vaak als een gedicht tot ons. Aan ons om die poëzie te horen, te zien, te proeven en te waarderen!

Klaas de Vos
directeur Special Arts

KUNSTENAARS IN EEN ANDERE SETTING

Met projecten waarin kunstenaars hun unieke vaardigheden ook kunnen inzetten buiten de directe kunstsector vergroot Kunstenaars&CO de markt voor kunst(enaars). Kunstenaars&CO werkt samen met een groot aantal partners uit de publieke sector en het bedrijfsleven.

Kunstenaars&CO helpt ook u graag bij het vinden van geschikte kunstenaars en projecten die passen bij uw organisatie. Heeft u interesse of wilt u meer over ons weten? Kijk op www.kunstenaarsenco.nl of stuur een e-mail naar info@kunstenaarsenco.nl

www.kunstenaarsenco.nl

Lijstenmakerij van Ekeveld
Tuindorpweg 51
3951 BE Maarn
Tel 0343-441310

Voor al uw inlijstwerk
en ophangsystemen

Agenda

ZUID-HOLLAND

Veiling

Dordrecht, 05-04-2008

Stadsverkenners

Stichting Via Lumina presenteert de veiling van 28 kunstwerken. Het betreft bijzondere foto's van Dordrecht gemaakt door een speciale groep jonge mensen met autisme, die de naam Stadverkenners meegekregen hebben. Met de opbrengst wil Via Lumina een open atelier voor kwetsbare mensen met bijzondere talenten opzetten. Locatie: Galerie de Compagnie, Kuipershaven te Dordrecht. Voor meer informatie: tel. 06-55178313
vialumina@gmail.com
www.vialumina.nl

Festival

Schiedam, 21-06-2008

Wij gaan ervoor!

Dit jaar zal voor de 12e keer het Festival Muziek & Handicaps «Wij gaan ervoor!» worden georganiseerd. De presentatie zal wederom in handen zijn van Marnix Kappers. Er zullen naast een aantal muziekgroepen, waaronder één uit Litouwen, ook een aantal artiesten optredens verzorgen. Locatie: Fortis Theater a/d Schie, Stadserf 1 te Schiedam. Voor meer informatie: tel. 06-24565759
info@rolantinos.nl
www.picturetrial.com/rolantinos

FLEVOLAND

Expositie

Almere, t/m 12-05-2008

Kunst maak je met je hart

Bij Tante Truus Lunches & Geschenken in Almere-Stad, een ontmoetingsplaats maar ook werkplek voor mensen met en zonder handicap, is werk te bezichtigen van kunstenaars Jasmijn van der Heijden. Locatie: Marktmeesterstraat 141-143 te Almere-Stad. Voor meer informatie: tel. 036-5330533.
info@tantetruusalmere.nl
www.tantetruusalmere.nl

NOORD-BRABANT

Expositie

Tilburg, 11-05-2008 t/m 12-05-2008

25 jarig kunstenaarschap

Kuntenares Jeanne van Oosterhout-Verschuuren houdt n.a.v. haar 25 jarig kunstenaarschap een overzichtsexpositie. Zo zijn er beelden van hout, steen en was, maar ook kunstwerken waaronder veelkleurige etsen, aquarellen, olieverf- en acrylschilderijen te bezichtigen. Locatie: Tilburgse Kunstkring, Nijverstraat 171a te Tilburg. Voor meer informatie: tel. 013-5427997
jeanned-art@home.nl
www.exto.nl/oosterhout

Toneel & Theater

Breda, 20-06-2008 t/m

22-06-2008

Mikado

Vriendschappen waar je voor door het vuur gaat. Groot worden en blijven geloven in je eigen superkracht. Drie vrienden trekken na een ruzie alleen de wereld in. Lukt het hen om zich zonder elkaar staande te houden in het dagelijks leven? Een voorstelling door mensen met een verstandelijke beperking voor en door Theaterwerkplaats Tiuri. Dit alles in een Japanse stijl met veel vrolijke tonen, fysiek spel en af en toe een ontroerend moment. De voorstelling komt tot stand door spelers op basis van een rol en eigen fantasie te laten improviseren op gegeven situaties. Samenspel, samenwerking en inleving zijn de belangrijkste ingrediënten. Locatie: Podium Bloos, Speelhuyslaan 153 te Breda. Voor meer informatie: tel. 076-5729222
theofrentrop@theaertiuri.nl
www.theaertiuri.nl

NOORD-HOLLAND

Expositie

Laren, 09-05-2008 t/m 31-08-2008

Van Gogh en Co

In het Singer Museum te Laren is de tentoonstelling 'Van Gogh en Co' te bezichtigen. Het toont werk van beroemde kunstenaars zoals Vincent van Gogh en Bart van der Leek en van Amerpoort-kunstenaars. Bij de tentoonstelling verschijnt een catalogus in de vorm van de Amerpoort-kunstagenda 2009.

Er is tevens de AVRO special MuseumGasten 'Van Gogh & Co - The making off' te zien. Locatie: Singer Museum, Oude Drift 1 te Laren. Voor meer informatie: tel. 035-5393939 www.singerlaren.nl

Toneel & Theater

Diverse plaatsen, t/m 19-04-2008
'Hotel Alaska'

Handtheater speelt Hotel Alaska, waar vermiste personen verblijven. Handtheater is de enige theatergroep in Nederland die tweetalige voorstellingen brengt in de Nederlandse Gebarentaal en het gesproken Nederlands. Voor meer informatie: tel. 020-4123821 info@handtheater.nl www.handtheater.nl

OVERIJSEL

Toneel & Theater

Enschede, t/m 19-06-2008
Voorjaar 2008

Het Helmertheater biedt een nieuw programmaoverzicht voor het voorjaar 2008. Locatie: Broekheurnering 1050 te Enschede. Voor meer informatie: tel. 053-4755623. helmertheater@mediant.nl www.helmertheater.nl

UTRECHT

Expositie

Utrecht, 16-05-2008 t/m 16-06-2008
Bedrijvigheid

De kunstenaars van Ateliers De Wijde Doelen (grafiek- en keramiek atelier) hebben acht maanden lang op verschillende locaties getekend rondom het thema 'bedrijvigheid'. Zo zijn ze

bij een accordeonbouwer, een bierbrouwerij, een schoenmakerij en een blokfluitfabriek geweest. Ze hebben veel mensen ontmoet en de nodige inspiratie opgedaan. Hetgeen is terug te zien in hun werk, bestaande uit zowel plat als ruimtelijk werk. De expositie 'Bedrijvigheid' n.a.v. deze acht maanden is te bezichtigen in het Dutch Design Center, Rotsoord 3 te Utrecht.

Voor meer informatie: tel. 030-2331836 info@wijdedoelen.nl www.wijdedoelen.nl

Expositie

Utrecht t/m 31-05-2008
Altrecht Kunst

Het stadshart van Utrecht is een kleurrijk, eigentijds psychiatrisch ziekenhuis rijker. Namelijk het vernieuwde Willem Arntsz Huis. Een gebouw waar Altrecht trots op is! Mede ter gelegenheid daarvan is er een expositie van cliëntenkunst te bezichtigen.

Locatie: Lange Nieuwstraat 119 te Utrecht. Ma t/m vr. van 14.00-16.00 uur.

Voor meer informatie: tel. 030-2308888 www.altrecht.nl/wearehere

Expositie

Utrecht, 07-06-2008 t/m 05-07-2008

Tentoonstelling Special Arts bij PKN

In het gebouw van de PKN, de Protestantse Kerken Nederland, is vanaf 7 juni tot en met 5 juli 2008 een tentoonstelling van werken uit de collectie van Special Arts en komen dus uit ateliers uit het hele land. De tentoonstelling is ingericht om het afscheid van de scriba (voorzitter) van de organisatie, dr. Bas Plaisier, een feestelijke omlijsting te geven. Locatie: Gebouw van de PKN, Joseph Haydnlaan 2a te Utrecht (voormalig Militair Hospitaal).

U kunt de tentoonstelling bezichtigen op werkdagen van 9 tot 17 uur. Voor meer informatie: tel. 030-8801880 servicedesk@pkn.nl

Excursies

Diverse plaatsen, t/m 20-05-2008

Excursieprogramma Kubes

Kubes (kunst en cultuur voor blinden en slechtzienden) heeft weer een keur aan nieuwe excursies op haar programma staan. Voor nadere informatie, specificatie en aanmelding verwijzen wij u naar de website: www.kubes.nl. Voor meer informatie: tel. 0186-612100 kubesactiviteiten@anderslezen.nl www.kubes.nl

BELGIE

Expositie

Gent (B), t/m 27-04-2008
'Ziek. Tussen lichaam en geest'

Het complexe thema 'Ziek. Tussen lichaam en geest' wordt vanuit verschillende invalshoeken bekeken. Waarom is iemand ziek? Wat is de oorzaak van hoofdpijn, depressie of alcoholisme? Het tijdperk waarin men leeft bepaalt heel sterk hoe men naar ziektes kijkt. In een bepaalde cultuur is een ziekte trendy, in een andere is ze taboe. Hoe inspireert ziek-zijn kunstenaars?

Voor meer informatie: tel. 00.32.092163595 info@museumdrguislain.be www.tussenlichaamengeest.be

De nieuwjaarsreceptie van Special Arts op 7 januari jl. had een bijzondere inhoud. Naast de informele ontmoeting werd er afscheid genomen van een aantal bestuurders van Very Special Arts Nederland, te weten Jan Hein Sassen (hij blijft gelukkig in de selectiecommissie), Andries de Jong en Henk Wedman (ook hij blijft voorlopig betrokken bij Special Arts). Ook Jos Klüte werd 'uitgezwaaid' met zeer veel dank voor zijn waarnemende (directie-)werkzaamheden op het bureau. Nieuwe bestuursleden van Special Arts werden voorgesteld, maar eigenlijk stond deze bijeenkomst in het teken van het afscheid van de voorzitter van Very Special Arts Nederland, Willem de Nijs Bik. Hij werd toegesproken door Henny Jacobse, vice-voorzitter van Special Arts.

Afscheid van Willem de Nijs Bik, voorzitter Very Special Arts Nederland

Vanaf 1993 is Willem betrokken geweest bij de kunst voor mensen met een handicap, waarbij zijn enorme betrokkenheid vanaf het begin tot uiting kwam. Zo memoreerde Henny zijn eerste ontmoeting met Willem tijdens een benefietdiner voor de Gehandicaptensport. Naast de geveilde werken (voor het goede doel) werd een expositie gehouden van beeldende kunst, waarbij Willem zijn enthousiasme over deze vorm van kunst en de betreffende kunstenaars niet onder stoelen of banken stak.

Met moeite heeft hij afscheid moeten nemen van de 'brede' benadering van alle kunsten naar de

'smalle' benadering van beeldende kunst om als organisatie te kunnen overleven. In goede, maar ook in slechte tijden was Willem altijd bereid om de handen uit de mouwen te steken. Zijn betrokkenheid kwam ook tot uitdrukking in zijn wekelijkse bezoek op vrijdag aan het bureau. "Willem," zo vervolgde Henny Jacobse, "heeft oog voor de menselijke maat en persoonlijke aandacht voor iedereen: kunstenaars, beroepskrachten en vrijwilligers. Steeds sprong hij op de bres voor wat hem dierbaar is: de kunst van de kunstenaars met een handicap." De festivals in Breda en Tiel werden nog genoemd als jaarlijkse hoogtepunten met Willem als drijvende kracht.

"Als je in Nederland iemand moet noemen die zich sterk heeft gemaakt voor de sector 'Kunst en Handicap' dan noem je: Willem de Nijs Bik," eindigde Henny zijn speech en benoemde hij Willem aansluitend tot het eerste erelid van Special Arts. Symbolisch werden een (computer-)muis en een boek overhandigd. Het eerstgenoemde cadeau 'stond' voor een laptop en het tweede cadeau voor een handleiding, omdat digitaal werken nog een onontgonnen gebied is voor Willem.

Willem dankte voor de vriendelijke woorden en gaf alle aanwezigen veel 'geschiedenis' mee, want zonder die basis kom je niet ver!

*Henk Wedman
directeur a.i. Special Arts tot 1 maart 2008*

Nieuw in de Special Arts collectie

Antoine Pasnagel

De collectie van de kunsttuitleen bevat nu bijna 3200 kunstwerken. Maandelijks worden werken toegevoegd, zoals onlangs oliepastel-schilderijen van Antoine Pasnagel.

Antoine Pasnagel, Lentekind,
2006, acryl, 68 x 49 cm
Foto: Gerard van Rossum

Antoine Pasnagel is geboren in 1966 en werkt sinds 1986 in Schildersatelier 'n Bont Palet van Dagcentrum De Harmonika in Zaltbommel, onderdeel van 's Heeren Loo Rivierenland werk- en dagbesteding.

Antoine laat zich hier inspireren door de lente, met frisse voorjaarskleuren en bloemblaadjes. Hij mengt graag kleuren om meer kleurnuances te krijgen en houdt er van om nieuwe technieken te leren zoals schilderen met een paletmes.

Mensen en gezichten komen vaak terug in zijn werk. Ook is Antoine gefascineerd door kantoorwerkzaamheden. Hij verzamelt bedrijfslogo's en weet precies de kleurstellingen van de logo's. Zijn werkplek is altijd keurig geordend, met lineaal, potlood en gum onder handbereik.

Naast zijn werk op het Schildersatelier droomt Antoine graag van een parttime kantoorbaan met zijn eigen kunst aan de muur. In opdracht van een bedrijf heeft Antoine al werk hangen in een kantoor. Zo komen zijn schilderkunst en liefde voor kantoor samen.

*Dorien Jacobs
Groepsleider Schildersatelier 'n Bont Palet*

**Nieuw
reisaanbod**

SINGHA • REIZEN
REIZEN MET EEN DOEL

**Bijzondere rondreizen op Sri Lanka
met privé chauffeur.....**

**10% korting op uw land arrangement
voor lezers van deze (p)art**

(op vertoon van deze bon)

WWW.SINGHAREIZEN.NL

Singha Reizen kent minimaal 30% van haar marge toe aan projecten op het eiland

Poëzie IV []

Elisabeth Zorn, Bloem,
1999, acryl, 50 x 60 cm
Foto: Gerard van Rossum

Zonneschijn, zit in
de bloei.

In de bloei
komt de bloem uit.

's Nachts komt de maan
schijnen
tegen de sterren.

De tuinen zitten in
de bloei en
er komen radijsjes
aan.

Rob Bakker

Uit: Mijn hersens denken als ik slaap
Uitgeverij De Stiel
www.de-stiel.demon.nl
Prijs: € 12,50 (exclusief verzendkosten)
ISBN: 90-70415-20-8

Poëzie V Piekeren

Hoe maalt m'n kop door?
En hoe krijg ik 'm leeg?
Ik kan mijn gedachten niet stopzetten
Alleen als ik op m'n buik lig
en iemand wrijft over mijn rug
dan word ik rustig
en dan ben ik
binnen twee minuten
onder zeil.
Dan zweven
mijn gedachten weg.

Robert van de Dijssel

Uit: Blijf nog even
Uitgeverij De Stiel
www.de-stiel.demon.nl
Prijs: € 12,90 (exclusief verzendkosten)
ISBN: 90-70415-35-6

Anton Westbroek, Zonder titel,
2004, acryl met viltstift, 42 x 58 cm
Foto: Gerard van Rossum

In de bundels 'Regen kun je ruiken' en 'Vonken uit mezelf' worden schilderijen en poëzie gemaakt door mensen met een beperking gecombineerd. Benieuwd geworden naar hoe deze gedichten tot stand gekomen zijn, ben ik op bezoek gegaan bij de begeleiders en schrijvers en zag de overeenkomsten en verschillen in hun werkwijze.

Kunst is reizen met de geest

Het genoeg van zinnen knippen en woorden knopen

Op De Schakel/De Spanker, een VSO/MLK-school in Kampen wordt veel aandacht besteed aan kunstzinnige vorming. Henk Geerds werkt er in zijn dichterskring met leerlingen van 12 tot 20 jaar aan prachtige poëzie. Ron Goud bezoeken wij in dagcentrum Kristal te Wageningen, waar hij op zoek is naar mooie gedichten met zes deelnemers in zijn 'Inkt moet stromen'-workshop.

Hoe zij begonnen

De directeur van De Schakel/De Spanker, Gerben van Riel, zet zich in om op zijn school veel aandacht te geven aan kunstzinnige vorming in theorie en praktijk. Via bestuurswerk ontmoette hij Henk Geerds, die opviel door zijn met poëzie gevulde betogen en speeches. Inmiddels is Henk na zijn pensionering als gepassioneerd en gewaardeerd vrijwilliger al zes jaar betrokken bij de dichterskring op de school.

Maliska en Jan uit Ron's groep

Foto: André Ladenius

Ron Goud was en is deels nog als activiteitenbegeleider werkzaam. Hij zag wat een meegenomen boekje met verhalen deed met het zelfvertrouwen van Stella, één van zijn deelnemers. Ron nam les op de kunstacademie en heeft zich inmiddels ontwikkeld tot gecertificeerd leraar. Nu acht jaar verder geeft hij poëzieles op enkele scholen, maar bijvoorbeeld ook workshops bij bedrijven en instellingen.

De schrijvers van Henk en Ron

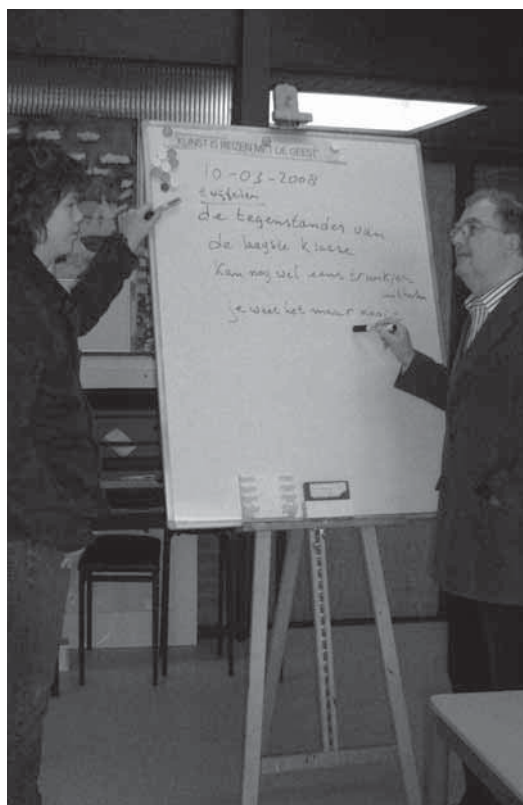
Bij Henk schuif ik aan tafel in het atelier van de school. Henk werkt in vier verschillende groepjes van ieder een half uur de ochtend door. We beginnen met Lisette, Christa, Priscilla en Rachelle, daarna Janneke en Simone. Matt, een bijzonder getalenteerde jongeman van 16 jaar met een autismedoornis vormt in z'n eentje de derde groep, gevolgd door Lotte en Eveline als hekkensluiters. De week erna ben ik samen met Gerben van Riel twee uur lang te gast bij Ron en zijn groep van zes dichters, Maliska, Jan, Wout, Ernst, Helga en Menno.

Wat direct opvalt is dat op beide dagen met veel bezieling gewerkt wordt. Steeds op een ander niveau, met een andere dynamiek en elke keer boeiend. Doordat Henk in vier groepen van een half uur werkt, weet hij de aandacht te behouden van de jonge kinderen. In Ron's workshop wordt aandachtig naar elkaar geluisterd en kan iedereen op zijn beurt zijn of haar inbreng leveren. Menno's verbale mogelijkheden zijn beperkt en hij is direct aan het begin van de les door Ron met pen en papier aan het schrijven gezet en levert, zo zal later blijken, op geheel eigen wijze zijn bijdrage.

Henk's ei

Henk omschrijft het werken met de jongelui als een kaars maken, laag op laag en met veel geduld. Om uit te leggen hoe je gedichten maakt heeft hij zijn leerlingen een ei geschetst; een in drieën gedeeld ei. Eén deel verhaal voor onderwerp, titel en associaties. Eén deel vorm en één deel klank voor rijm en ritme. Een onderwerp kan iets zijn uit je eigen belevingswereld waarin je je onderdompelt, dat je voelt en waarover je jezelf uit en schrijft. Ook kan een voorgelezen al bestaand gedicht de aanleiding zijn. En het mooiste wat Henk zijn leerlingen biedt is: 'een gedicht is altijd goed'. Met Simone en Janneke bespreekt hij de door hemzelf uitgetypte gedichten van de vorige week. Hoe zit het met de ritmiek en de klank? Jannekes associaties rondom Oud en Nieuw zijn de vorige keer uitgewerkt naar zinnen en wat bij elkaar paste is bij elkaar gezet. Nu werken ze samen aan het vormen van drie coupletten, telkens één speciaal aspect wordt benadrukt en als geheel vormt het Oud en Nieuw. "Mooi is het ritme van telkens het woord 'dat' in de laatste zin van het couplet," merkt Henk op.

Voor mijn kennismaking met Matt schuif ik een stoel door zodat hij op zijn eigen plek

Henk helpt Matt op weg
Foto: André Ladenius

kan zitten, dit ligt gevoelig. Matt is erg ijverig geweest en heeft verschillende gedichten gemaakt. Eén over de leeuw in het schilderij van Christa dat achter mij in het atelier hangt. Een bijzonder mooi gedicht 'Heimwee naar de kracht' over ouder worden, geïnspireerd door zijn ouder wordende oma. Bij het gedicht 'Bloemenzee' stimuleert Henk Matt na te denken of de laatste zin weg mag, de zin roept een vraag op. Matt besluit dat de zin 'zouden de mensen elkaar een bloem geven?' weg mag en het gedicht wint aan kracht.

Bloemenzee

Overal bloemen
Ik zou zeggen bloemenzee
Maar daar denkt niemand aan
Ik kijk naar de bloemen
Ik voel me blij
Nooit vergeet ik de bloemenzee
Mooier dan ooit in mijn leven

Matt

Lotte en Eveline lossen Matt af. Henk verschuift de nadruk naar het oefenen in gedichten lezen. Eveline geeft een wonderlijk eigen invulling aan ieder gedicht, zij kan niet lezen maar wel heel goed onthouden. Vol overgave laat Henk horen hoe je met het verleggen van de klemtoon iets verandert aan de toon van het gedicht.

Ron's domeinen

Aanvankelijk hebben Gerben en ik wat moeite om te volgen hoe Ron's les inhoud krijgt. Na een eerste vragenronde neemt hij echter het initiatief en al vrij snel komt het thema 'liefde' bovendrijven. Ron gaat met iedereen afzonderlijk in gesprek en vraagt, en vraagt en vraagt door. Jan vertelt mij tussendoor dat 'ze' toch wel wat uit te leggen hebben, want waarom is hij nu eigenlijk gehandicapt en een ander niet? Dit maakt duidelijk dat Ron's aanmoedigingen om je gevoel te uiten zijn werk doen. Eenmaal aan de beurt beschrijft Jan het joepie gevoel dat het 'aan' is met Angelique van Omroep Gelderland. Zij gaf hem een roos. "Vlinders in je buik..., maar hoe voelt dat dan, wat is dat dan?" wil Ron weten. "Tja, zon in mijn hart," zegt Jan. "Als een roos die open gaat," helpt Maliska.

Tja...

*Vlinders in mijn buik
Hoe leg je dat uit...*

Jan

Mooi is het te zien dat er geholpen wordt en tegelijkertijd iedereen ook met respect luistert naar de ander. Ron werkt volgens een 'vier taaldomeinen model': lezen, luisteren, schrijven en vertellen. Het luisteren ziet hij als een belangrijk aspect. "Luisteren is empathie tonen, in de reden vallen is de ander onderdrukken," zal hij later vertellen.

Maliska heeft sinds haar verhuizing naar een eigen appartement gemerkt dat ze steeds meer verliefd op zichzelf is geworden. "En daar hoort trots zijn bij en kleine dingen die kleine dingen leuk maken," vertelt ze.

Verliefd op mezelf

*Ik heb een balkonnetje
Wat wil je nog meer
Zo heb iedereen wat*

Maliska en Wout

Matt's inspiratie bron
zijn eigen schilderij 'Bloemenzee'

Ernst, een vrolijke vent met Downsyndroom, heeft moeite om de stroom indrukken die deze ochtend oproept in zijn hoofd te kanaliseren. "Verliefdheid, allemaal onzin, meisjes kiezen vrienden, daar kan ik niets van maken, Valentijn, mooie kleuren, regenboog, alle kleuren," mompelt hij. Het gerichte vraag- en antwoordspel van Ron brengt Ernst steeds een stapje verder en zijn associaties op een ander niveau. De kerk, de boodschap aan de mensen, duisternis en licht, verliefd op de Here Jezus, een mooi verhaal, daar gaat het om. Ook Ernst kan nu zijn gedachten goed onder woorden brengen.

Ron heeft ondertussen bij iedereen meegeschreven en leest nu voor wat hij heeft opgeschreven. Deze ochtend levert mooie nieuwe gedichten op.

Tijdens het napraten vertelt hij ons dat hij bewust meer de nadruk legt op de inhoud en daarmee op de ontwikkeling van (de autonomie van) de dichters. Daarmee ondertussen wel materiaal verzamelen om een volgende keer verder te werken door zinnen knippen, woorden schrappen en zoeken naar een mooi ritme.

Hetzelfde maar ook anders

In de werkwijze van Henk en Ron zitten een aantal overeenkomsten, maar ook enkele verschillen. Ron heeft zich zo op het eerste gezicht meer gericht op een aantal kerndoelen zoals die door het ministerie geformuleerd zijn, te weten 'het vermogen tot verbaal uiten en luisteren'. Zijn oudere doelgroep is ondanks de handicap goed in staat om zich te verdiepen en je merkt dat zij uit meer levensbagage putten dan Henk's jonge kinderen.

Bij Henk lijkt de nadruk soms meer op de techniek te liggen, ('mooi al die l-klanken' of 'mooi steeds 'dat' in de laatste zin'), op de vorm ('waar zou de onderste zin nog meer kunnen staan en wat verandert er dan?') en op het verder kennismaken met het geschreven gedicht (Berends, van Ostaijen).

Een overeenkomst is hoe de aandacht van de cursisten vastgehouden wordt door bezig te zijn met het dichten. Er wordt in alle gevallen duidelijk een snaar geraakt.

'Kunst is reizen met de geest' heeft Henk op het bord staan. Zowel Henk als Ron helpen hun cursisten om hieraan invulling te geven. Een andere overeenkomst is de worsteling met het

gegeven in welke mate ze sturend in deze 'reis met de geest' kunnen zijn zonder het tot 'hun' kunstje te maken, anders dan de kunst van de cursist.

Wat mij als laatste overeenkomst zeker nog lang zal bijblijven is de passie, de oprechtheid en de intensiteit waarmee Henk, Ron en hun leerlingen warm lopen voor poëzie. Dat ik daar bij mocht zijn, dat is ook poëzie.

André Ladenius

Dichterskring De Schakel/De Spanker Kampen
Contactpersoon: Henk Geerds
Hoefblad 8
8265 GM Kampen
Telefoon: 038-3333280 (school)
E-mail: henkgeerds@hotmail.com
www.schakel-spanker.nl

'Inkt moet stromen' workshops
Contactpersoon: Ron Goud
Hortensiastraat 34
3772 XC Barneveld
Telefoon: 0342 400961
E-mail: goud@orange.nl

Vrijdag 31 oktober is er van 13.00 tot 17.00 uur een poëziefestival bij dagcentrum Kristal in Wageningen. Tijdens het festival zal een tweede bundel van Ron en zijn leerlingen gepresenteerd worden.

Dagcentrum Kristal
Buurtseweg 3
6707 EZ Wageningen
Telefoon: 0317-426590

Poëzie VI slapen

ik ga naar bed toe
boven slapen
want ik ben moe

in bed lig ik
het licht is al uit
slapen kan ik niet
ik lig maar te draaien
en te denken

maar slapen kan ik nog steeds niet
ik hoor geluiden
piepen en gebonk

ik doe mijn ogen dicht
en ga verder denken
maar slapen doe ik niet

ik lig inmiddels al een uur in bed
ik ben nog moe
alle kanten van het bed
heb ik al gehad

maar slapen kan ik niet
ik lig en ik kan
mijn ogen niet meer
open houden

ik slaap

David

Uit: regen kun je ruiken
NZV Uitgevers
www.nzv.nl
Prijs: € 14,95 (exclusief verzendkosten)
ISBN: 90-6986-292-1

Tineke Vennegoor,
Lichter Slapen, 1986, acryl,
50 x 40 cm
Foto: Gerard van Rossum

Verschenen

Stendhal Syndroom, kunst die gek maakt

Met deze titel doet Atelier Herenplaats uit Rotterdam weer van zich spreken. Het Stendhal Syndroom verwijst naar de Franse schrijver Stendhal (1783-1842), die tijdens zijn vakantie in Italië zo bevangen werd door de schoonheid van de kunst dat hij er psychotisch van werd. Met deze catalogus wil Atelier Herenplaats uit Rotterdam de gezondheidszorg - syndromen, aandoeningen, afwijkingen van het normale - verbinden met kunst, om vervolgens een link te leggen met de geschiedenis van de 'Art Brut', met de 'Outsider Art'.

Na een tamelijk lange zelfreflectie over het ontstaan van Atelier Herenplaats en hun visie en missie gaat de auteur in op de schoonheid van de outsiderkunst. Gerrie van Baren (1947) en Marc de Bruijn (1974), kunstenaars uit Atelier Kunst & Vliegwerk uit Leiden, komen ruim aan bod met zeer oorspronkelijk werk. Gerrie van Baren met recente tekeningen, gemaakt met Oost-Indische inkt en gekleurde inkt. Marc de Bruijn met dierfiguren waaronder zijn beroemde pindakaashaas.

Uit eigen stal wordt werk besproken van Minke de Fonkert (1965), dat zich kenmerkt door gekke monsters en dieren, ontsproten uit haar dromen en fantasieën. Ook Paulus de Groot (1977) werkt bij Atelier Herenplaats. Sexualiteit, vampiers,

monsters en combinaties van deze thema's duiken regelmatig op in zijn werk. Hans Hartman (1963) is specialist op het monumentale vlak. Muren, pilaren en plafonds doet hij veranderen in opgeblazen stripverhalen met een uitgebalanceerd kleurenpalet. Laan Irodjojo (1969) laat ons nog steeds genieten van zijn messcherpe, groot formaat lijntekeningen van gebouwen, bruggen, treinen, schepen en vliegtuigen, poëtisch ingekleurd met acrylverf.

Van een heel andere orde is het werk van Ognjen Jeremic (1953-2005). Zijn werken doen denken aan grottekeningen, hiëroglfen, Afrikaanse beeldtaal, fossielen en een mengeling hiervan. Zeer typisch, krachtig werk met een eigen, betoverende beeldtaal. Hier doet Stendhal van zich spreken!

Vervolgens wordt werk besproken van Petra Kaak (1949) en Marjorie Lutter (1966) van Atelier Kunst & Vliegwerk. Petra Kaak heeft een zodanig gevoel voor compositie, vorm- en kleurgebruik, dat je er vanzelf van in de lach schiet. Marjorie Lutter heeft haar geheel eigen vervormde kijk op de mode; zij maakt vrouwfiguren en portretten met een ingetogen uitstraling.

Jeroen Pomp (1985) tenslotte sluit de rijen met zijn potloodtekeningen, die een nauwgezette waarneming van zijn leven doen vermoeden.

'Stendhal Syndroom, kunst die gek maakt' is een zeer verzorgde catalogus van exposities vanaf 1993, met een breed uitgemeten geschiedenis van Galerie Atelier Herenplaats te Rotterdam en de geschiedenis van de 'Art Brut', de 'Outsider Art' in kort bestek. Het boek is tweetalig, de tekst is ook in het Engels.

Albert Sanders
docent beeldend vormen, SPH,
Instituut Sociale Studies van de
HAN te Nijmegen

Galerie Atelier Herenplaats
Schiedamse Vest 56-58
3011 BD Rotterdam
Telefoon: 010-214 11 08
E-mail: atelier@herenplaats.nl
www.herenplaats.nl

Gronert, F. e.a. (2008) *Stendhal Syndroom, kunst die gek maakt*.
Rotterdam: Galerie Atelier Herenplaats
ISBN-13: 978-90-807072-4-5
Prijs: € 25,00 (exclusief verzendkosten)

Laatst las ik een column van Vincent Bijlo. Deze visueel gehandicapte cabaretier heeft een geheel eigen kijk op de 'zienden-wereld'. "Het is een zwaar lot als je moet zien. Ik benijd mijn ziende medemensen niet," aldus deze columnist. "Maar sukkels zijn het wel. Ze lopen als debielen hun ogen achterna. Maar dingen die ze echt zouden moeten zien, die zien ze dan weer niet."¹ Hier heeft de schrijver een punt!

Bijlo heeft succes. Hij heeft van zijn beperking een imago gemaakt. Meerdere mensen hebben juist door hun handicap talenten ontdekt en die extreem ontwikkeld. Wie teruggaat in de geschiedenis vindt Homerus, de Griekse zanger en dichter,

Uit diverse projecten is gebleken dat ook een aantal mensen met een verstandelijke beperking zeer capabel is in het maken van poëzie.

Niettemin moeten mensen met een handicap hard aan de bak om hun werk onder de aandacht te brengen. En dat valt niet mee. Dat heb ik ervaren tijdens mijn werkzaamheden bij de stichting Leonardo da Vinci, een atelier voor kunstenaars met een handicap.

En hoewel ik al veel talent gezien heb tijdens mijn werk en vaak verrast ben door bijzondere kunstwerken, verbaas ik me nog regelmatig. Surfend op internet trof ik bijvoorbeeld een fantastisch filmpje over een Texaanse kunstschilder

Column Blinde ambitie

waarvan gezegd wordt dat hij blind was. Deze handicap is een voor de hand liggende reden waarom hij de kost verdiende met het vertellen van verhalen en het zingen van poëtische teksten.

Vorige week las ik in de plaatselijke krant een artikel over een blinde dorpsgenoot die gedichten voordroeg aan iedereen die het horen wilde. Deze Ermeloër schreef jaren geleden poëtische teksten op kerstkaarten. Inmiddels heeft hij zijn gedichten gebundeld. Bewonderenswaardig, vind ik. Tegelijkertijd weet ik dat het bij poëzie om gevoel gaat en dat dat niet afhankelijk is van schrijfkunst. Ook kinderen maken soms de mooiste woordcombinaties die een bijzonder gevoel oproepen. Kinderen beschikken gelukkig nog op een natuurlijke manier over dat talent. In tegenstelling tot veel volwassenen, die vaak geremd zijn door controle en aangeleerde regels.

John.² De student vol ideeën over de toekomst kreeg epilepsie en werd blind. John herinnerde zich dat zijn moeder vroeger veel schilderde en dat die activiteit haar ontspande. Daarom zocht hij verf, palet en doeken bij elkaar en begon met experimenteren. Nu schildert hij 'by touch'. Hij voelt het verschil in kleuren met zijn vingertopjes. Epilepsie nam zijn zicht af, maar met schilderen heeft hij een andere manier gevonden om zijn verhaal te vertellen over hoe hij de wereld ziet.

Mensen met een beperking weten hun handicap soms om te zetten in een voordeel. Ze zijn te benijden om dat talent, want juist daardoor krijgt hun kunst die bijzondere touch die ons zo aanspreekt.

Natalie Overkamp – moeder van een zoon van 7 jaar – is zelfstandig fotograaf en journalist.

¹ www.vincentbijlo.com

² <http://nl.youtube.com/watch?v=8P84bfpVWE>

Colofon (p)art is een kwartaaluitgave van Special Arts. **Postadres:** Postbus 125, 3940 AC Doorn; **Bezoekadres:** Stamerweg 22, Doorn. **Telefoon:** 0343 - 42 04 44; fax: 0343 - 41 61 33; **e-mail:** info@specialarts.nl; www.specialarts.nl. **Postbanknummer:** 286136; **ABN AMRO Bank nr.** 55.88.38.413. **ISSN:** 1385-0318. **Abonnement:** € 15,50/jr. **Losse nummers:** Euro 4,-. **Medewerkers:** Tine Veldhuizen (hoofdred.), Erik Gramser, André Ladenius, Sjaak van der Vooren. **Correspondenten:** Caroline Bolscher, Henk van Es, Henny Jacobse, Oriana Jippes, André Ladenius, Natalie Overkamp, Gerben van Riel, Albert Sanders, Phia Verstraete, Klaas de Vos. **Vormgeving en realisatie:** Ladenius Communicatie bv, Houten. Overname van artikelen is alleen toegestaan met toestemming van de redactie.

Poëzie VII verliefd

is samen onder de douche
met vlinders in je buik
samen in het dorp lopen
ergens wat zitten
tja
gewoon een beetje blozen

Annemarieke Meerhof

Uit: Vonken uit mezelf

Te koop via:

'Inkt moet stromen'

Ron Goud

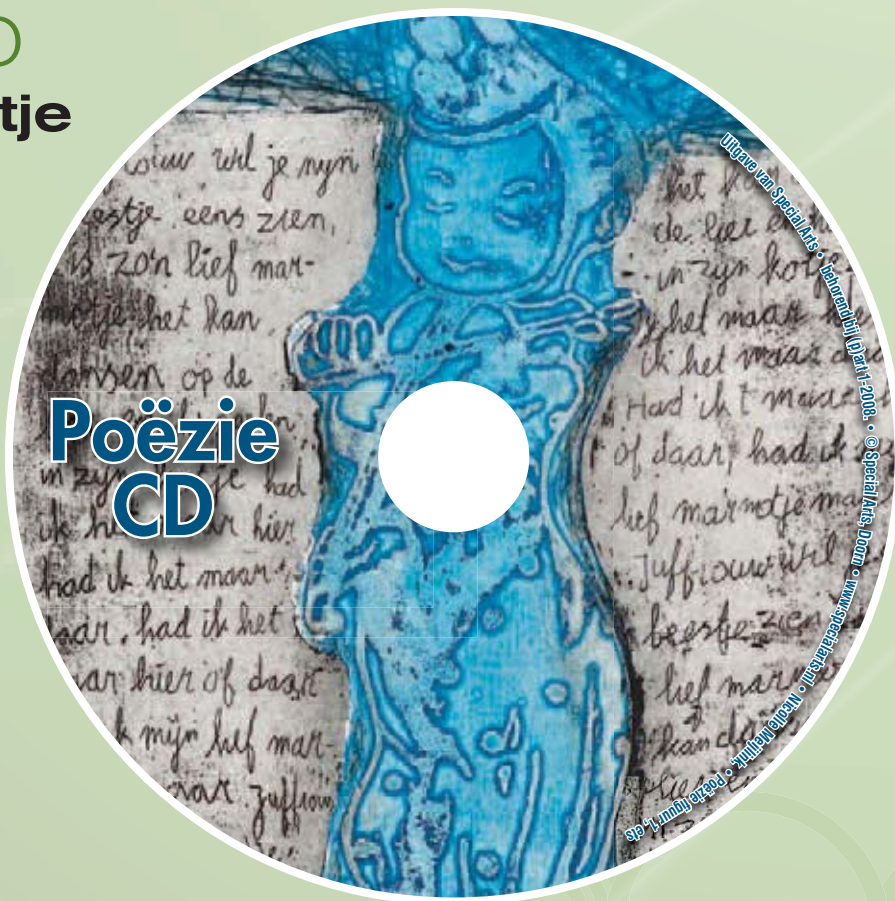
E-mail: goud@orange.nl

Prijs: € 5,00 (exclusief
verzendkosten)

Pim van Amerongen, Vlinder,
1993, gemengde techniek, 30 x 45 cm
Foto: Gerard van Rossum

Poëzie CD Een cadeautje van (p)art aan u!

Nicollé Meijlink, Poëzie figuur 1 (1/10), 1999, ets, 35 x 40 cm

Foto: Gerard van Rossum

(p)art is een kwartaalmagazine van Special Arts.

Postadres: Postbus 125, 3940 AC Doorn; Bezoekadres: Stamerweg 22, Doorn.

Telefoon: 0343 - 42 04 44; fax: 0343 - 41 61 33; e-mail: info@specialarts.nl; www.specialarts.nl